

STO GODINA GUSARA

Piše: HERCI GANZA ČALJKUŠIĆ

U bogatoj športskoj povijesti Splita posebno mjesto pripada Hrvatskom veslačkom klubu Gusar koji je prije sto godina nastao kao plod nastojanja intelektualne elite da objedini civilizacijske tekovine „zdravog duha u zdravom tijelu“, doprinese prosperitetu grada te „uvesla“ vješto u njegov europeizacijski proces

Čelništvo splitskog Gusara 1924. godine. Gore slijeva: Šime Raunig, Antun Danilo, -,-,- i Frane Dominis; dolje slijeva: Bruno Roić, dr. Josip Jablanović, dr. Ivo Stalio, inž. Fabjan Kaliterna, Duje Delić i inž. Vorih Matković

Što zbog ekranizacije Smojinog “Velog mista”, što zbog opće *infišanosti* šire populacije u nogomet, malo je onih koji ne znaju kako su Hajduk osnovali splitski studenti u Pragu predvođeni vizionarom i istinskim sportskim entuzijastom Fabjanom Kaliteranom (1886.-1952.). Manji je broj onih koji znaju kako je Fabjan, kojega često i s razlogom nazivaju ocem splitskoga športa, jedan od idejnih začetnika i utemeljitelja još dvaju klubova koji čine još dva lista sretne djeteline splitskoga športa - Gusara i Jadrana.

Premda je u Splitu već od 1890. godine djelovao najstariji veslački i jedriličarski klub Rowing and yachting club Adria, bila je riječ o obiteljskom izletničkom društvu temeljenom na biranom članstvu iz viših i imućnijih društvenih slojeva bez kompetitivnih ambicija. Prigodom velike trke osmeraca Primatorske osme na Vltavi 1912. godine, upravo zbog te manjkavosti Adrije nikla je Fabjanu Kaliternu ideja o osnivanju natjecateljski orijentiranog veslačkog kluba u Splitu. Zahvaljujući kolegi studentu Čehu Josipu Kodlu, aktivnom veslaču Bleska, Kaliterna je obišao taj najstariji praški veslački klub (osnovan 1872.) što ga je inspiriralo da se posveti realiziranju zamisli da splitsku luku oživi ovim lijepim i korisnim športom.

Iste je 1912. godine Fabjan u praškoj kavani Šport osmislio ime Gusar, kao “hajdučki” pandan na moru, skicirao plamenac te procijenio kako ključnu ulogu prvoga predsjednika kluba treba ponuditi splitskom liječniku, vrsnom dermatovenerologu dr. Ivu Staliu (1875.-1963.).

Poslije dvogodišnjih opsežnih priprema, studentski snovi

s Vltave postali su stvarnost! U prostorijama Hrvatskoga doma 5. ožujka 1914. godine održana je osnivačka Skupština Hrvatskoga veslačkog kluba Gusar. Na čelo ugledne uprave spremne uhvatiti se u koštac s porođajnim mukama populariziranja športa, nabavke brodova i gradnje doma, izabran je dr. Ivo Stalio. Stalio je kormilario klubom 27 godina (do 1941.) stvorivši od Gusara s jedne strane najtrofejniji športski kolektiv ondašnje Jugoslavije poznat i štovan diljem veslačkog svijeta, a s druge vrelo društvenog života Splita. Nažalost, u samom početku entuzijazam vodstva i polet članstva nakon samo četiri mjeseca djelovanja prekinuo je Prvi svjetski rat.

Prvi Dom na Wilsonovoj obali

Jedva dočekavši kraj Prvoga svjetskog rata gusaraši su 1919. prionuli obnovi kluba. Preduvjet napretka bila je

Prve hrvatske športske međunarodne zlatne medalje osvojili su gusaraši na Europskom prvenstvu u Beogradu 1932.

Gusaraši pred svojim prvim Domom 1922. godine

kupnja brodova, gradnja doma i organiziranje prvih regata koje će splitskom veslanju udahnuti natjecateljsku krv. Polet članstva prožeo se s ukupnim zanosom domoljubnog građanstva željnog feniksovskog preporoda iz ratnog pepela u potpuno nov i moderan grad.

Upravo u takvom povijesnom kontekstu, zahvaljujući velikim donacijama utemeljitelja kluba koji su tijekom osam mjeseci prikupili svotu od gotovo 200.000 kruna, po projektu inž. Fabjana Kaliterne, Gusar gradi svoj prvi Dom na Wilsonovoj obali u istočnom dijelu splitske gradske luke, podno Katalinića briga, gdje je danas trajektno пристаниšte. Privlačnog eksterijera prepoznatljivog po tada modernim svijetlozelenim prugama, iznutra je Dom ispunjavao elementarne potrebe prostranim hangarom, prostorijom za Upravu, velikom dvoranom, svlačionicom, praonicom, sobicom

Gusarov dom na Matejuški projektanta inž. Josipa Kodla

za čuvara te dugim pontonom za pristajanje brodova.

Svečanost otvorenja upriličena je 16. listopada 1921. godine, istoga dana kad je otvoreno stalno Narodno kazalište za Dalmaciju, prvo profesionalno kazalište u Splitu. Na ova dva nesvakidašnja i lijepo upriličena događaja značajna za malu sredinu kao što je Split koji je tada imao tek nešto više od 25.000 stanovnika, doputovali su brojni uzvanici iz svih krajeva zemlje. Utemeljitelji, članovi uprave, političari (među kojima i ministri, načelnici i konzuli) i uvaženi športski djelatnici potpisali su se u Spomen-knjigu koja se danas čuva u Muzeju športa u Splitu. Tijekom četiri godine djelovanja u prvom Domu, Gusar se već razvio u prepoznatljivi simbol Splita postavši miljenikom građanstva.

No, ujesen 1925. godine grad je odlučio preurediti dotad urbanistički neosmišljeni istočni dio splitske luke što je Gusara iz faze športskog, društvenog i materijalnog uzleta vratilo u beskućništvo.

Uprava Gusara opet je mobilizirala snage – znanje, ugled, privrženost – i 1926. godine započela gradnju svog drugog Doma u srcu splitske gradske luke na zapadnom mulu Matejuški. Susretljivošću Direkcije pomorskog prometa, materijalnom potporom nekolicine ministarstava i općine, te velikom financijskom pomoći 16 dobrotvora, 67 utemeljitelja i 407 podupiratelja, velikim je slavljem 24. travnja 1927. otvoren novi armiranobetonski dom izgrađen po projektu inž. Josipa Kodla kao jedan od najistaknutijih primjera moderne arhitekture u Splitu.

Gusar na Matejuški postaje jednom od četiri jezgre splitskog športa, rasadistom veslačkih talenata koji osvajaju prve međunarodne medalje, pontonom s kojeg u svijet isplivavaju generacije splitskih intelektualaca (posebice do osnutka prvih splitskih fakulteta početkom 60-ih). Ujedno, Dom na Matejuški čini neizostavni dio one sad već antikle gradske razglednice s mora baš kao i posade gusaraša koji su desetljećima upotpunjavali prizor mediteranske živosti splitske luke dok nisu izgubili bitku s mnogo većim plovilima te 1974. trajno preselili na sjevernu stranu Marjana - u Špinut.

Osim kao arhitektonsko upečatljivo zdanje i kao športska oaza u središtu grada, Gusarov je Dom na Matejuški bio čuven i kao gradsko okupljalište mladosti, jedna od prestižnih plesnih dvorana, mjesto najljepših uspomena na prve izlaske, prve poljupce i prve plesne korake generacija Splitskani i Splitskana.

Prvi trofejni zavesejlaji k Europi

Zahvaljujući predsjedniku Staliu, Gusar je već početkom dvadesetih preuzeo vodeću ulogu u promociji veslanja van granica Splita, osnivanju drugih veslačkih klubova u Dalmaciji te osnivanju Veslačkog saveza Jugoslavije (1922.) kojim je predsjedavao od 1925. do 1933. godine. Stvaranje nacionalnog veslačkog saveza bio je preduvjet za odmjerenje snaga domaćih veslača s iskusnim posadama iz europskih središta koje ovaj šport njeguju desetljećima.

Primanjem VSJ 1924. godine u članstvo Međunarodne veslačke federacije (FISA) kao izvanrednog člana s pravom sudjelovanja reprezentacije na europskom prvenstvu (kao najvažnijem službenom natjecanju jer tad nisu postojala svjetska), otvorena su vrata u športski svijet. Iste godine, splitski su veslači na Drugom državnom prvenstvu u konkurenciji Zagrepčana, Vukovaraca, Šibenčana i Dubrovčana

osvojili naslove državnih prvaka u dvjema disciplinama te je gusaraški osmerac izborio status državne reprezentacije te pravo nastupa na EP u Zürichu 2. kolovoza 1924. godine.

Prvu povijesnu posadu hrvatskih veslača u inozemstvu činili su: Vlade Bučan, Dalibor Čorak, prof. Josip Gattin, Luka Kaliterna, Miro Lukić, Milan Milanović, prof. Aleksandar Vukić, Duško Žeželj i kormilar Kamilo Roić. Premda nisu osvojili odličje, gusaraši su imali zapažen nastup ostavivši za sobom favorite Belgijance te su izjednačenom borbom za poziciju između trećeg i petog mjesta započeli afirmaciju nove veslačke nacije.

U međuratnom razdoblju, osim navedenog u Zürichu 1924., sudjelovali su i na europskim prvenstvima u Luzernu 1926., u Bydgoszczu 1929., u Liègeu 1930., u Parizu 1931., u Beogradu 1932., u Budimpešti 1933., u Luzernu 1934. i u Grünau 1935. te na Olimpijskim igrama u Berlinu 1936. godine.

Propagandna parada veslača Gusara u splitskoj luci kojom građanstvu najavljuju svoj društveni ples početkom dvadesetih

Gusaraši sa svojim prvim osmercem kupljenim od prihoda s Gusarovog plesa: kormilar Kamilo Roić, dr. Edo Bulat (liječnik), prof. Aleksandar Vukić, Luka Kaliterna, Duško Žeželj, Vlade Bučan, Dalibor Čorak i inž. Josip Kodl (lijevo)

Gusarov osmerac – europski prvak 1932. u Beogradu. Slijeva: kormilar Ljubomir Kraljević, Bruno Marasović, Luka Marasović, Jakov Tironi, Petar Kukoč, Jure Mrduljaš, Elko Mrduljaš, Vjekoslav Raffaelli i Ivo Fabris

Nakon samo pet godina međunarodnog iskustva gusaraški osmerac u ulozu državne reprezentacije na europskom prvenstvu u poljskom gradu Bydgoszczu 17. i 18. kolovoza 1929. godine osvaja prvo međunarodno odličje splitskog i hrvatskog športa! U žestokoj konkurenciji najboljih europskih posada okitili su se naslovom viceprvaka, uveslavši u cilj samo nekoliko centimetara poslije pobjednika Talijana, tradicionalno jedne od najjačih posada. Split je tada po prvi put imao prigodu pozdraviti svoje športske velikane. I upravo je te davne 1929. godine započela još jedna vrijedna tradicija koja postaje simbolom najšportskijeg grada na svitu – masovnih dočeka na splitskoj Rivi. U ono vrijeme brojem žitelja mali ali srcem i športskim talentima veliki grad, dočekao je svoje prve medaljonoše s europskim srebrom oko vrata: Emila Brajnovića, Josipa Gattina, Dragi Glavinovića, Mihovila Ljubića, Josipa Mrkliča, Petra Kukoča Petraella, Andru Žeželja, Duška Žeželja i kormilara Kamila Roića.

Kao punopravna članica FISA-e, Jugoslavija je 1932. godine stekla pravo i obavezu organizirati europsko veslačko prvenstvo. Osim što su velikim dijelom veslački znalci iz Gusara iznijeli na leđima organizaciju ove velike

športske priredbe održane u Beogradu, na njoj su postigli još jedan zlatnim slovima u povijesti hrvatskog športa ispisan uspjeh. Naslov europskih prvaka, zlatna odličja i prijelazni pokal Kraljevine Italije u Split je donijela posada osmerca: Ivo Fabris, Bruno Marasović, Luka Marasović, Elko Mrduljaš, Jure Mrduljaš, Petar Kukoč Petraello, Vjekoslav Raffaelli, Jakov Tironi i kormilar Ljubomir Miro Kraljević.

Čarolija Gusarovih plesova

Usidrivši se svojim domovima u središte grada, osvojivši simpatije sugrađana aktivnom komunikacijom i redovitim sudjelovanjem u gradskim zbivanjima te uključivanjem građanstva u vlastiti razvoj, Gusar je protagonist života male moderne metropole kakvom je Split postao u međuraću. Renesansa na svim društvenim poljima oslikavala se i u burnom i maštovitom zabavnom životu. Bilo je to vrijeme nezaboravnih društvenih plesova koje su za javnost priređivala razna društva i športski klubovi u vrijeme poklada.

Najprestižniji i najraskošniji među plesovima, nazivan stoga i “kralj plesova” bio je Gusarov ples koji se održavao redovito od 1922. do 1941. godine, a uvijek je cilj ovakve zabave bilo prikupiti financijska sredstva za kupnju veslačkih brodova. Posebnost Gusarovog plesa opet se mogla zahvaliti predsjedniku Staliu koji je, odlazeći redovito na zasjedanja FISA-e u Pariz sa suprugom Stefanijom, donosio modne i karnevalske kreacije i senzacije te najnovije glazbene hitove.

Višemjesečne pripreme za Gusarov ples podrazumijevale su uključivanje brojnih umjetnika koji su redovito tematski osmišljavali i dekorirali prostore održavanja, bilo da je riječ o unutrašnjosti hotela Central na Narodnom trgu (Pjaci) ili Narodnog kazališta u Splitu. Spomenimo neka scenografska rješenja: proljetna bašta, kabare, morsko podmorje kojim vlada Posejdon, četiri godišnja doba, zvjezdano nebo, olimpijske igre i druga. Maštovit aranžerski rad postajala je jednokratna senzacionalna kulisa cjelonoćnih zbivanja koja je najčešće nagovještava-

Gusarov osmerac koji je kao državna reprezentacija 1929. godine osvojio srebrnu medalju na Europskom prvenstvu u Bydgoszczu. Stoje slijeva: Duško Žeželj, Andro Žeželj, Josip Mrklič, Petar Kukoč, Josip Gattin, Dragi Glavinović; čuče: Emil Brajnović, kormilar Kamilo Roić i Miho Ljubić

Pogled s mora na prvi Gusarov Dom i ponton s veslačima

Dugogodišnji predsjednik Gusara dr. Ivo Stalio sa suprugom Stefanijom rođ. Pierotić

la i bogate kotiljonske sadržaje kojima su darivani posjetitelji kojih je znalo biti i više od 1500.

Kako bismo dočarali ekstravaganciju i inovativnost scenografskih rješenja donosimo izvadak iz članka Novog doba o Gusarovom plesu 7. veljače 1931. koji je uzvancima pri samom ulazu priuštio čaroliju zimske noći u borovoj šumi lagano prekrivenom injem: "Kroz još prozirnu maglu padao je gusti snijeg, kroz koji se je na slici, u pozadini još vidjelo seoske kućice pokrivene naslagom gustog snijega.

Ta priroda i štimung je bila realistično i umjetnički tako dobro izradjena, da je jedna gospođica rekla da – i pored dobro grijanih prostorija – ima osjećaj zime. Već na prvim stubama bio je prijelaz u proljeće: Odbor je gostima dijelio kite divnih rumenih trešanja..."

Već nakon prvog Gusarovog plesa održanog 18. veljače 1922. njegova inovativnost nije šarmirala samo Splitske i Sličane, već su na ovaj središnji godišnji društveni događaj stizali i gosti iz svih krajeva Dalmacije - Makarske, Sinja, Šibenika, Knina i s otoka, ali i iz Zagreba i Beograda, pa čak i iz raznih krajeva Europe. A gusarašima nije ponestajalo mašte – od intrigantnih najava tjednima prije bacanjem letaka s krovova ili iz aviona, promotivnih veslačkih regata u luci, suvremeno dizajniranih ulaznica koje su najčešće osmišljavali renomirani splitski umjetnici, tečajevima modernih plesova u Domu, organiziranjem tematskih čajanki i plesnih vjenčica (zabava) na kojima su se mogli prolitati albumi i modni časopisi nabavljeni iz europskih modnih metropola te pronaći ideje za karnevalski kostim ili plesnu toaletu.

O atrakcijama na samom plesu, maštu javnosti golicale su novinske najave tijekom mjeseci priprema. Posjetitelje plesa redovito je zabavljalo nekoliko jazz-orkestara, premijerno su izvođeni trenutno najpopularniji svjetski glazbeni hitovi, a nerijetko su publici predstavljana i glazbena iznenađenja inspirirana i posvećena Gusaru, dovođeni razni umjetnici (pjevači ili baletani) koji bi suvremenim izvedbama uljepšali večer a Split približili Europi, organizirana je bogata tombula, plesala se tradicionalna Gusaro-

va Quadrilla, a gosti su darivani originalnim poklonima nabavljanima u Parizu. Tako su, primjerice, glazbene poslastice Gusarovog plesa održanog u zgradi kazališta 4. ožujka 1935. bile najnovije pjesme splitskog skladatelja Boška Lulića-Luligarga koji je sam dirigirajući orkestrom izrazio privrženost Gusaru. Osim izvedbi već popularnih šlagera Dorita i Negrita, prvi put je javnosti predstavljeno pet skladbi, među kojima i Ramanula, koje su uskoro postali hitovi splitskih plesova i zabava.

Premda se rat koji je buktio Europom već osjećao i u Splitu, Gusar je dostojanstveno pripremio, najavio i obilježio svoj 20. jubilarni ples u hotelu Central 22. veljače 1941. godine zaokruživši ovu lijepu tradiciju jednog športskog kolektiva koja se u duhu novih vremena njeguje i danas.

Gusar je u svakom pogledu u razdoblju između dvaju svjetskih ratova bio pravi europski klub, upravo onakav kakvog je sanjao Fabjan Kaliterna, kakvog su zamišljali njegovi utemeljitelji, kakvog sustavnim, promišljenim i požrtvovnim djelovanjem već cijelo stoljeće grade "gusaraške" uprave koje krase kontinuitet ciljeva.

LITERATURA

- Ganza Čaljkusić, H. (2004). Spomenica HVK Gusar : 1914.-2004. Split: Hrvatski veslački klub Gusar
 Marović, D. (1990.). Povijest sporta u Splitu : Od antičkih igara do prvog svjetskog rata, 1990. Split: Savez za fizičku kulturu općine Split i Samoupravna interesna zajednica fizičke kulture općine Split
 Marović, D. – Radja, M. (2006.). Povijest športa u Splitu : 1918. – 1941. Split: Splitski savez športova : Komisija za povijest športa
 Matošić, J. (1990.). Sto godina veslačkog sporta u Splitu : 1890 - 1990. Split: Organizacijski odbor Sto godina veslanja u Splitu.
 Novo doba. Split: 1919.-1941.
www.hvk-gusar.hr/povijest/

Na Gusarovoj noći 7. veljače 1931. u Narodnom kazalištu